

קידוש בזמן ברית מילה

הרב סיני אדלר

נשאלה שאלה, שחוזרת על עצמה לעיתים מזומנות, איך לנהוג כאשר מתקיימת ברית מילה בשבת בבוקר מיד אחרי התפילה, לפני שעושים קידוש בבית. מצד אחד חייבים לברך בזמן הברית על היין, ומאידך גיסא אסור לשתות לפני הקידוש. מצאנו בנידון זה הלכה מפורשת, אך מן הראוי להתבונן בה כדי להבינה.

השו"ע, או"ח סי' רעג, ה, פוסק:

"כתבו הגאונים הא דאין קידוש אלא במקום סעודה אפילו אכל דבר מועט או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה יצא ידי קידוש במקום סעודה וגומר סעודתו במקום אחר, ודוקא אכל או שתה יין אבל אכל פירות לא. הגה - ולפי זה היה מותר למוהל ולסנדק לשתות מכוס של מילה בשבת בשחרית אם שותין כשיעור, אבל נהגו ליתן לתינוק".

מקורה של ההלכה המובאת ברמ"א הוא בב"י שם:

"כתוב בהגהות פכ"ט בשם הר"מ דכוס מילה שהוא בשבת יתננו לתינוק עכ"ל. ולפי דברי הגאונים שכתב רבינו בסמוך, אם שותה שיעור שחייב עליו ברכה אין צורך ליתנו לתינוק דש"ד שישתהו המוהל עצמו".

מוכח מכאן שאפשר לכתחילה לצאת ידי קידוש ע"י ברכת בורא פרי הגפן שמברכים בשעת הברית, כי המחלוקת הנזכרת היא רק מצד ההלכה של קידוש במקום סעודה. וקשה, מדוע בעצם מותר לעשות כן, והרי זה נוגד את ההלכה ש"אין עושין מצוות חבילות חבילות" (פסחים קב, ב) וכפי שנפסק בשו"ע סי' רצט, ד: "כשהיה אוכל וחשכה שאמרנו שאינו צריך להפסיק גומר סעודתו ומברך בהמ"ז על הכוס ואח"כ מבדיל

עליו, ואם יש לו שני כוסות מברך בהמ"ז על אחד ומבדיל על אחד".
לפ"ז גם בקידוש וברית אם יש לו שתי כוסות מן הראוי שיקדש על
אחת ואת ברכת הברית יברך על כוס אחרת.

המאירי במס' פסחים שם, ד"ה: למדת, כותב שכאשר צריך לברך
ברכת המזון והבדלה יש מתירים לברך על כוס אחת אפילו כשיש שתי
כוסות מפני שההבדלה אינה אלא מדברי סופרים, ורק בבהמ"ז וקידוש
שהן שתי ברכות מן התורה אין מברכים אותן על כוס אחת,
ע"ש. לפ"ז אפשר לומר, שמכיוון שקידוש בבוקר הוא רק מדרבנן,
וכן ברכת הברית, אפשר לברך שתיהן על כוס אחת. אולם רבים
חולקים על חילוק זה וגם השו"ע דלעיל אינו סובר כן, והדרה קושיא
לדוכתה מדוע לא נאמר גם כאן אין עושים מצוות חבילות חבילות.

ונראה היה לחלק ולומר שברכת הקידוש בבוקר אינה דומה
לקידוש בלילה וגם לא לברכת המזון ולהבדלה, כי בהם ישנה מצוה של
ברכת הקידוש או ברכת הבדלה או ברכת המזון שאותן יש לברך על כוס
זממילא צריכים גם לברך בפה"ג, ולכן אין לעשות שתי מצוות על כוס
אחת. לעומת זאת בקידוש ביום שכל כולו הוא רק הברכה על פרי
הגפן, אולי על כגון זה לא נאמר הכלל שאין עושים מצוות חבילות
חבילות.

מצאנו שנחלקו בפרט זה הראשונים. במס' ברכות (לס, ב):
"אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע, מאי
סעמא לחם עוני כתיב". וביארו התוספות:

"משום דכתיב לחם עוני מניח הפרוסה תחת השלמה
ונראה כבוצע על הפרוסה... וכן המנהג אבל אין
לעשות המוציא וגם על אכילת מצה מן הפרוסה דהוי
כעושה מצוות חבילות חבילות, ונראה לי דהא הוי
ברכה של נהנין ואינם נקראים חבילות חבילות דהא
אקידוש מברכים קידוש וברכת היין".

הרי לפנינו מחלוקת אם על ברכת המוציא נאמרה ההלכה של אין עושים
מצוות חבילות חבילות, ולפ"ז אפשר היה לומר כן גם לגבי ברכת
בורא פרי הגפן של קידוש היום.

ונראה שאף בשאלה זאת, האם ניתן לדמות ברכת בפה"ג של קידוש היום לברכת המוציא בליל הסדר, נחלקו לכאורה הראשונים, והדבר תלוי בהבנת המשמעות של קידוש היום. במס' פסחים (קו, א) מביא הרשב"ם ביאור של השאילתות דרב אחאי גאון וז"ל:

"אתאי כסא דחמרא וברוכי ומשתי משום כבוד שבת לחלק בין מדת שבת למדת חול שהוא ענין שיר שאין אומרים שירה אלא על היין".

ולכאורה אין דבריו מובנים, כי "אין אומרים שירה אלא על היין" משמעו שכאשר אומרים שירה, כגון קידוש של לילה, יש לעשות כן על היין; אבל בקידוש של בוקר שאין בו שום שירה מחוץ לברכת היין עצמה, לא שייך לומר כן; וע"כ צריך לפרש שהברכה עצמה היא השירה שאומרים אותה על היין. וכן נראה מלשון הרמב"ם שכתב בהל' שבת כט, י: "ומצוה לברך על היין ביום השבת קודם שיסעוד סעודה שניה וזה הנקרא קידושא רבה". משמע שהמצוה היא לברך על היין, וכן העתיק להלכה גם השו"ע. לפ"ז היה מקום לומר שאין לדמות ברכת בפה"ג של קידוש היום לברכת המוציא בליל הסדר, כי ברכת המוציא שם היא ברכת הנהנין גרידא ואין היא מצוה מצד עצמה, ולכן יש אומרים שלא שייך שם הכלל שאין עושים מצוות חבילות חבילות. לעומת זאת ברכת בפה"ג בשבת בבוקר היא מצוה מצד עצמה ולכן יתכן שבה כן שייך לומר אין עושים מצוות חבילות חבילות.

אולם למאירי פירוש אחר בפסחים שם:

"שאף היא לכך תקנוה שיהא היום מתקדש על ידו

להיות סעודתו חשובה כשהיא נקבעת על היין".

כדי לתת חשיבות לסעודת שבת יש לקבוע אותה על היין, ואם שותים יין ממילא צריכים לברך. לפי הבנה זו ודאי דומה ברכת בפה"ג לברכת המוציא, כי כל כולה רק ברכת הנהנין. אם נצרך לדעתו של המאירי, שברכת בפה"ג בקידוש היא ברכת הנהנין בלבד, את דעת חתום' במס' ברכות (לט, א) הנ"ל, שבברכת המוציא לא שייך הכלל של אין עושים מצוות חבילות חבילות - הרי פשוט שאפשר לעשות את שני הדברים על כוס אחת.

ויתכן שגם לפי השאלות זה אפשרי. השאלות מברר שמטרת הקידוש בבוקר היא לפתוח בברכת השיר. מסתבר לומר שגם אם נברך את ברכת השיר לשם מטרה אחרת, כגון בגלל ברכת המילה, נצא ידי חובת קידוש, כי סוף כל סוף ברכנו את הברכה ואמרנו שיר. דומה הדבר למצות הסעודה שחייבים לקיים לאחר הברית לשם הברית ובסעודה זו בשבת יוצאים גם ידי חובת סעודת שבת; והרי אין עושים מצוות חבילות חבילות? אלא יש לומר, שבשבת חייבים לסעוד כדי לקיים מצות עונג שבת, ואם סועדים לשם מצות מילה הרי למעשה מתענגים ולכן יוצאים בזה ידי חובה גם מצד סעודת שבת. והוא הדין לגבי קידוש. חייבים לברך בפ"ג ואם מברכים ברכה זו בתחילת הסעודה לשם מצות מילה הרי למעשה ברכו ואמרו שיר וזאת המצוה. לכן הבעיה המעשית היא כנ"ל, שקידוש זה יהיה במקום סעודה. ואם רוצים לצאת בברכה זו גם ידי חובת קידוש חייבים לסעוד, וזאת ניתן לעשות או ע"י שתיית כמות היין שיוצאים בה ידי חובת סעודה, לפי השיטות המאפשרות זאת; או ע"י אכילת מיני תבואה שנחשבים כסעודה. האפשרות הנוספת היא, כמובן ברמ"א, שלא לצאת ידי חובת קידוש בברכה זו ולתת לשותת את היין למי שאינו מצוה בקידוש, או שכבר יצא י"ח קידוש מקודם.